

засобів є недостатнім порівняно із вимогами кваліфікаційних характеристик. Це негативно впливає на результативність навчально-виховного процесу у початковій школі.

Важливою умовою формування умінь у майбутніх вчителів початкових класів ефективно застосувати ТЗН є наявність інтегрованої дидактичної системи для формування у студентів основних компонентів готовності (мотиваційного, операційного-пізнавального, емоційно-вольового та оцінного). Таку систему можна створити за умов посилення психолого-педагогічних аспектів ТЗН, наповнення занять дослідницькою діяльністю, посилення професійного аспекту підготовки майбутніх учителів початкової школи до практичного використання дидактичних засобів і навчальної техніки; створення комплексу методичного забезпечення для проведення стандартизованого контролю знань під час вивчення курсу ТЗН, налагодження міжпредметних зв'язків із дисциплінами психолого-педагогічного циклу, фаховими методиками та педпрактикою студентів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Большая Советская Энциклопедия / [под ред. А. М. Прохорова]. – М., 1972. – Т. 17. – С. 387.
2. Величко С. Формування у майбутніх вчителів умінь застосовувати технічні засоби у навчально-виховному процесі / С. Величко, О. Царенко // Наукові записки КДПУ ім. Винниченка: педагогічні науки. – Вип. 14. – Кіровоград, 1998. – С. 95–101.
3. Закон України „Про освіту” // Освіта. – 21 серп. 1996 р. – № 43–44 (221–222). – С. 6–11.
4. Імбер В. Використання мультимедійних засобів у навчальному процесі / В. Імбер / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Вип. 7. – Київ–Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2005. – С. 307–312.
5. Рубинштейн С. Принципы и пути развития психологии / С. Рубинштейн. – М., 1959. – 321 с.
6. Семиденко В. Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза : учебное пособие / В. Семиденко. – Полтава, 1989. – 86 с.
7. Суховірський О. Передумови використання комп'ютерної техніки в початковій школі : навч. посіб. / О. Суховірський. – Хмельницький : Вид-во ХГПІ, 2003. – 24 с.
8. Трофимов О. Аудіовізуальні засоби навчання в школі : метод. посіб. для студ. пед. ун-ту / В. Сичов, В. Мозговий. – Харків : ХДПУ, 1998. – 119 с.
9. Шиман О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до створення і використання комп'ютерної наочності / О. Шиман // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський : КПДПУ, 2002. – Вип. 8. – С. 218–224.

Анотація

И.В.Кузё

Подготовка будущих учителей начальной школы к использованию аудиовизуальных средств обучения

В статье на основе анализа психолого-педагогической литературы освещаются основные вопросы подготовки будущих учителей начальных классов к использованию в своей деятельности аудиовизуальных средств обучения, рассматриваются ключевые проблемы, которые возникают в процессе обучения студентов.

Ключевые слова. Аудиовизуальные средства обучения, технические средства обучения, будущий учитель начальных классов, готовность студентов к использованию ТСО.

Summary

I.V.Kuzio

Training of Future Primary School Teachers for the Use of Audio-Visual Teaching Aids

On the basis of the analysis of psychological and educational literature the main issues of training of future primary school teachers to the use of audio-visual means of training in their work are elucidated in the article, the key issues that arise in the process of teaching students are examined.

Key words. audio-visual teaching aids, training technical aids, future primary school teacher, readiness of students to the use of training technical aids.

Дата надходження статті: „8” вересня 2011 р.

УДК 378.14:37.01

І.М.КУСТОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Формування професійних компетенцій шляхом розвитку вмінь і навичок як педагогічна проблема

У статті аналізуються взаємозв'язки професійних компетенцій з професійно значущими вміннями і навичками, що є основними у формуванні професійних навичок майбутніх економістів. Автор класифікує професійні компетенції за впливом їх на процес розвитку майбутнього фахівця та визначає основні загальнопедагогічні підходи до формування вмінь і навичок.

Ключові слова: вміння і навички, професійні компетенції, творчий пошук, новітні інформаційні технології

Постановка проблеми у загальному вигляді... Формування компетентності є нагальним питанням розвитку професійної педагогіки. За роки перебудови української системи у відповідності до вимог

Болонського процесу створено багато методичних та теоретичних положень щодо розвитку фахових компетенцій, які складають загально професійну компетентність. Нормативні документи Ради Європи орієнтують нас на формування наступних видів професійних компетенцій: політичних і соціальних (здатність брати на себе відповідальність, бути активними учасниками спільного прийняття рішень); полікультурних (підготовленість до життя у полікультурному суспільстві, толерантність та повага до інших культур); комунікативних (вміння усного і письмового спілкування, у тому числі й іноземними мовами); інформаційних (володіння новими технологіями, здатність аналізу і відбору різної інформації); самоосвіти (неперервне здобуття освіти впродовж усього життя). Саме тому сучасні педагогічні дослідження повинні спрямовуватися на дослідження аспектів організації навчального процесу із врахуванням визначених положень.

Аналіз досліджень і публікацій... До проблеми визначення професійних компетенцій та їх взаємозв'язку з вміннями і навичками зверталось багато науковців. Найбільш сучасні дослідження було зроблено Л.Барановською, Р.Гуревичем, І.Зязюном, І.Козловською, Н.Ничкало, О.Пехотою, К.Сидоренком та багатьма іншими. Основним здобутком цих досліджень є те, що вони чітко визначають поняття компетенцій як педагогічне явище, визначають основні шляхи формування та розвитку останніх у контексті загальної педагогіки. Більш детального дослідження потребують процеси формування професійних компетенцій майбутніх економістів, оскільки вища економічна освіта має свої особливості і відмінності від процесів підготовки фахівців інших професій.

Формулювання цілей статті... Основною метою статті є визначення професійно значущих умінь і навичок як складових ключових компетенцій у процесі формування майбутнього економіста. Завданнями статті є класифікація фахових компетенцій та аналіз педагогічних підходів до визначення професійно значущих умінь і навичок у педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу... Документами, в яких зібрано інформацію про усі необхідні професійні компетенції майбутніх економістів, є освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП) та навчальний план спеціальності. ОКХ майбутніх економістів визначає рівень підготовки, гарантований вищим навчальним закладом, регіонально-галузеву компоненту, функціональну спеціалізацію, шляхи задоволення певних регіональних потреб та реалізації досвіду місцевих педагогічних і виробничих шкіл. ОПП майбутніх економістів є основним засобом реалізації ОКХ і містить перелік нормативних навчальних дисциплін із зазначенням кількості годин, відведених для їх вивчення тощо. Навчальний план спеціальності визначає перелік дисциплін, що входять у програму підготовки фахівця, поділ навчальних годин дисципліни на аудиторні (лекційні, практичні тощо) та самостійну роботу студентів, встановлює форми поточного та підсумкового контролю тощо.

ОПП підготовки бакалавра за спеціальностями напряму 0501 – „Економіка і підприємництво” у своїй нормативній частині визначає цикли нормативних дисциплін і виділяє групи фахових компетенцій відповідно до кожного циклу. Зокрема, дисципліни гуманітарної підготовки спрямовані на формування світоглядних, психолого-педагогічних та соціально-комунікативних компетенцій майбутніх економістів; дисципліни природничо-наукової та загальноекономічної підготовки забезпечують фундаменталізацію теоретичних знань та формують загальноекономічні компетенції; дисципліни професійної підготовки забезпечують теоретичну підготовку та здобуття практичних умінь і навичок за вибраною спеціальністю і формують професійні компетенції [1, с.12].

ОПП дає нам узагальнене трактування професійних компетенцій. У випадку підготовки майбутніх економістів ми пропонуємо розширити ці поняття і більш конкретизувати систему професійних компетенцій, що входять до складу професійної компетентності фахівців досліджуваних професій. Таким чином, професійна компетентність майбутнього економіста буде поділятися на:

1) фахову компетенцію, що містить знання, вміння, навички, досвід, які необхідні економістам для виконання певних завдань, пов'язаних з їх професійною діяльністю (сюди відносяться так звані професійні компетенції, що формуються під час вивчення студентами-економістами дисциплін професійного циклу підготовки);

2) ділову компетенцію, яка містить певні ділові якості економістів: організованість, ініціативність, ефективність, працьовитість, – які сприяють реалізації професійних завдань;

3) морально-психологічну компетенцію, що містить такі психологічно-особистісні якості, як: самооцінку, справедливість, об'єктивність, культуру поведінки тощо – і виступає як необхідний фактор самоорганізації та самореалізації економіста;

4) інтелектуально-інформаційну компетенцію, тобто загальну ерудицію, вміння аналізувати явища в різних сферах суспільного життя, володіння методологією та навичками прийняття оптимального рішення;

5) соціально-комунікаційну компетенцію, а саме: вміння і навички роботи та спілкування з людьми, відстоювання інтересів людей і компанії, як одна із головних умов ефективної діяльності економістів, мовний етикет, іншомовні знання, вміння та навички.

Компетенції як складові загальнопрофесійної компетентності формуються під час одержання нових знань, з одного боку, і під час набуття практичних умінь та навичок майбутньої фахової діяльності. Кожна компетенція має певні вміння та навички, які її утворюють, і володіння якими допомагає її сформувати. Отже, професійно значущі вміння майбутніх економістів будуть поняттям вужчим за професійні компетенції. Це доводить, що професійні компетенції будуть складатися з професійно значущих умінь та навичок.

Професійно значущими вміннями та навичками майбутнього економіста на основі фахової ОПП будуть наступні: вміння чітко і зрозуміло висловлюватися, володіння іноземними мовами, діловий етикет та здатність уникати конфліктів, толерантність до інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивні соціальні установки, вміння економічно мислити, володіння методами економічного аналізу та проектування економічної діяльності, наявність системного уявлення про структури і тенденції розвитку української і світової економіки, вміння приймати економічні та управлінські рішення на мікро- і макрорівнях, створення і розвиток власної економічної позиції, вміння фінансової, маркетингової діяльності, проведення аудиту, вміння ефективного застосування інформаційних технологій та відповідних програм, загальнорозвиваючі вміння та навички.

Точного визначення поняття „професійно значущі уміння та навички” не знайдено, тому спробуємо синтезувати визначення з існуючих визначень складових термінів досліджуваної проблеми.

Одне з перших науково-педагогічних визначень поняття „вміння” знаходимо у Я.Коменського. Він розглядає вміння як категорію, що залежить від теорії, передбачуваності, практики. Передбачуваністю він називає вміння правильно чинити за важких обставин, тобто вміння вибирати корисні речі й уникати шкідливих. Кожній практиці повинна передувати теорія, передбачуваність. Кожна практика повинна вдосконалюватися наступною практикою [2, с.569-571]. Педагог заклав підґрунтя для подальших досліджень визначення „професійно значущі вміння і навички” і означив найважливіші поняття цього визначення.

Поняття „вміння і навички” трактуються переважно як загальнопедагогічні поняття. Жоден з дослідників не виділяє таку особливість умінь та навичок, як їх професійну значущість. Системний аналіз сучасних підходів дозволив визначити, що професійні вміння – це здатність до виконання системи пізнавальних та практичних дій у подальшій професійній діяльності.

Всі науковці розглядають навички як практичні навчальні або виробничі дії. Наш підхід до визначення навичок базується на загальноприйнятих положеннях. Професійні навички майбутніх економістів – це спрямовані на виконання професійних завдань, доведені до автоматизму практичні дії, що відбуваються свідомо і формуються на основі набутих раніше теоретичних знань та умінь.

Професійні вміння педагогами розуміються як внутрішня модель майбутньої діяльності, які базуються на отриманих знаннях і розвинутих здібностях і забезпечують її ефективність. Такі вміння, формуючись у сфері економічної діяльності, є результатом діяльності у сукупності із розвитком особистісних здібностей (їхньої основи та передумов успішного формування). Під час формування умінь важливого значення набуває взаємозв'язок умінь і навичок. Хоча поняття „вміння та навички” як правило вживаються поруч, проте вони не є рівнозначними. Тут спостерігається певна ієрархія, в якій уміння виступають утворенням вищим за навички. Формування й розвиток умінь ґрунтується знаннями та відпрацюванням відповідних навичок. Сучасна педагогіка трактує уміння як незавершені навички, етап їх створення (навички у цьому випадку виступають як стереотипні автоматизовані операції, необхідні під час виконання тих елементів предметних дій, де потрібна точність, закріпленість зв'язків, однакових типових дій); вміння також розуміються як знання в дії, тобто як спосіб та якість професійної діяльності; це можуть бути і здатності до цілеспрямованої діяльності задля досягнення свідомо визначеної мети [3].

Згідно з К.Платоновим, навички виникають раніше за вміння, тобто є, як говорилося, основою останніх [4, с.64-65]. Науковець виділяє у своїх дослідженнях п'ять етапів формування професійних умінь, які доводять пріоритетність умінь порівняно з навичками:

- 1) початкові вміння (усвідомлення мети дії і пошук способів її виконання на основі раніше набутих знань і навичок);
- 2) недостатньо вміла діяльність (наявні знання про способи виконання діяльності поєднуються з використанням раніше отриманих, неспецифічних для даної діяльності навичок);
- 3) окремі загальні вміння (високорозвинені, але вузькі вміння, використовуються в різних видах діяльності);
- 4) високорозвинені вміння (творче використання знань і навичок щодо даної діяльності, усвідомлення мети, мотивів вибору і способів її досягнення);
- 5) майстерність (творче використання різних умінь) [4, с.69-71].

Основними методами формування професійних умінь науковець називає проблемне навчання (коли людина отримує необхідну інформацію і повинна самостійно розв'язати певну проблему із застосуванням знань); алгоритмічне навчання (за певними ознаками людина визначає тип завдання і

необхідні для його вирішення операції); поетапне навчання (коли формуються прийоми розумової діяльності із застосуванням знань для виконання розумової праці); системно-структурне навчання (поєднання всіх методів навчання, включаючи моделювання, рольові і ділові ігри, а також врахування специфічних особливостей професійної діяльності людини) [4, с.76-80].

Згідно з Є.Мілеряном, спочатку людина отримує знання, потім формує вміння застосовувати знання на практиці (первинні дії), далі вона виконує вправи, розв'язує задачі, доводячи ці дії до автоматизму (тобто формує навички). Таким чином, без умінь не можуть формуватися навички. Тобто вміння є ширшим та важливішим поняттям. Науковець пропонує розрізняти такі групи професійних умінь: когнітивні, загальнопрофесійні (політехнічні) та операційно-контрольні [5, с.46-48].

Є.Мілерян стверджує, що власне навички у своєму формуванні проходять чотири етапи, жоден з яких не може відбуватися без необхідних для цього умінь. На першому етапі (попередньому) формується програма професійних навичок, виділення із умінь окремих компонентів, вибір лише необхідної для цих дій інформації. На другому етапі (аналітичному) дії виконуються роздільно, кожний компонент аналізується, формуються зв'язки між компонентами дій. На третьому етапі (синтетичному) окремі елементи дій об'єднуються в одну послідовність із чітким взаємозв'язком та ієрархією. На четвертому етапі (автоматизаційному) видаляються зайві рухи, увага переміщується з процесу на результат, відбувається мимовільна регуляція темпу дій, що виконуються [5, с.49].

Згідно з підходом науковця В.Калініна щодо визначення професійно значущих умінь і навичок, для майбутніх економістів важливими виступають загальні для різних предметних галузей уміння і навички: демонстрація знання основ та історії дисципліни; логічне й послідовне представлення освоєних знань; контекстуалізація нової інформації та її тлумачення; демонстрація розуміння загальної структури дисципліни й зв'язку між складовими дисципліни; розуміння та використання методів критичного аналізу й розвитку теорій; правильне використання методів і техніки дисципліни; оцінка якості досліджень у цій предметній галузі; розуміння результатів експериментальних і спостережних способів перевірки наукових теорій. Стосовно конкретних професійних умінь і навичок, то майбутні економісти повинні: володіти предметною галуззю на належному кваліфікаційному рівні; знати новітні теорії та їхні інтерпретації; критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії й практики; володіти методами незалежного дослідження й уміти пояснювати його результати на належному рівні; демонструвати оригінальність і творчий підхід [6]. Ці вміння і навички складають цілісний портрет майбутнього економіста, як фахівця своєї справи.

Чітке визначення низки професійно значущих умінь і навичок студентів-економістів надає можливість покращити їхню навчально-пізнавальну діяльність. Професійно значущими для майбутніх економістів виступають вміння і навички естетичного, етичного та загальнокультурного аналізу, правильного економічного мислення; толерантності у соціальних взаємодіях; аналізу конкретних життєвих ситуацій; використання психодіагностичних методик; самоконтролю в процесі фізичного та гностичного самовдосконалення; правильного і логічного висловлювання власних думок; мовної компетенції; практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами; користування нормативно-правовими актами; мікроекономічного та макроекономічного аналізу; розв'язання економічних задач; використання прикладних систем оброблення економічних даних та систем програмування для персональних комп'ютерів і локальних комп'ютерних мереж; використання методів економічної кібернетики у прикладних дослідженнях, проектуванні та експлуатації інформаційних систем і технологій в економіці; управління підприємствами в різних умовах господарювання; управління організаціями; творчого пошуку удосконалення маркетингової діяльності; опрацювання та використання облікової інформації в управлінні; управління працею та регулювання відносин у соціально-трудої сфері; створення відповідних моделей і проведення аналітичних досліджень макро- і мікрорівня; виконання техніко-економічних розрахунків, пов'язаних з аналізом та обґрунтуванням рішень у сфері виробництва; проектування, створення й застосування системи підтримки прийняття рішень на базі новітніх інформаційних технологій та обчислювальної техніки; аналізу, моделювання і прогнозування розвитку економічних об'єктів на різних економічних рівнях; організації бізнесу у різноманітних сферах людської діяльності; застосування сучасних кейс-засобів для автоматизації проектування і створення алгоритмів економічних задач; використання досягнень, у тому числі й закордонних, у галузі організації обліку, аналізу та контролю господарської діяльності; розраховувати матеріальне забезпечення та фінансування соціальних послуг; аналізу майна та оборотних активів, формування капіталу, ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості та рентабельності підприємства; аналізу банківської діяльності; обліку витрат і калькулювання з метою прийняття ефективних управлінських рішень; визначення та обґрунтування резервів підвищення ефективності виробництва; стратегічного мислення та практичного застосування кейс-аналізу стратегічних проблем; інноваційної діяльності та оцінювання ефективності інноваційних проектів; самостійного визначення і застосування методів раціональної організації та планування діяльності інфраструктурного

комплексу; визначення конкурентоспроможності та місця товару на ринку; самостійної розробки та обґрунтування заходів щодо вдосконалення організації праці; аналізу стану мотивації персоналу та визначення механізмів її посилення; оформлювати комерційні договірні відносини та здійснювати комерційну діяльність на ринках.

Висновки... Професійно значущі вміння і навички – це сукупний базовий компонент ключових професійних компетенцій, що формує майбутнього економіста як суб'єкта професійної діяльності і дозволяє йому активно і свідомо керувати власною діяльністю та позитивно впливати на результати корпоративної діяльності. Професійно значущі вміння і навички майбутніх економістів базуються на здатності до виконання системи пізнавальних та практичних дій у професійній діяльності, що спрямовуються на виконання професійних завдань. Основою професійно значущих умінь і навичок майбутніх економістів є комунікативні вміння та навички, позитивні соціальні установки, економічне мислення, сформовані вміння та навички з циклу професійної підготовки, прийняття й реалізації економічних та управлінських рішень на мікро- і макрорівнях тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальностями напряму 0501 – „Економіка і підприємництво” [офіційне видання] / А. Ф. Павленко та ін. – К. : Аспект-Поліграф, 2006. – 126 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка : навч. посіб. / А. М. Алексюк. – К. : Вид-во при Київському державному університеті видавничого об'єднання „Вища школа”, 1985. – 295 с.
4. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.
5. Милерян Е. А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений / Е. А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 297 с.
6. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур : дис.... канд. пед. наук. : 13.00.04 / В. О. Калінін. – Житомир, 2005. – 311 с.

Анотація

И.И.Кустовская

Формирование профессиональных компетенций путем развития умений и навыков как педагогическая проблема

В статье анализируется взаимосвязь профессиональных компетенций с профессионально значимыми умениями и навыками, которые являются основными в формировании будущих экономистов. Автор классифицирует профессиональные компетенции по степени влияния их на процесс развития будущего специалиста и определяет основные общепедагогические подходы к формированию умений и навыков.

Ключевые слова: *умения и навыки, профессиональные компетенции, творческий поиск, новейшие информационные технологии*

Summary

I.M.Kustovskaya

Forming of Professional Competences by Means of Developing Abilities and Skills as a Pedagogical Problem

The article deals with the analysis of interrelations between professional competences and professional skills which are the main in forming future economists. The author classifies professional competences according to the level of their influence on the process of development of future specialist and defines the main pedagogical approaches to the forming of abilities and skills.

Key words: *abilities and skills, professional competences, creative search, new information technologies.*

Дата надходження статті: „7” березня 2012 р.

УДК 81 „1917/1918” (075.2)

М.В.ЛАШКО,

*молодший науковий співробітник
(м.Київ)*

Підручник для початкової школи М.Грінченко „Наша рідна мова” (1917-1918): структура, зміст і принципи

На основі аналізу підручника М.Грінченко „Наша рідна мова” охарактеризовано його структуру, зміст і принципи.

Ключові слова: *М.Грінченко, підручник „Наша рідна мова”, зміст, структура, принципи.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Із проголошенням незалежності України відбулися зміни в методологічних підходах до створення підручників, зокрема і для початкової школи. З огляду на це доцільним є звернення до підручників видатного педагога-просвітника, громадської діячки Марії Миколаївни Грінченко (1863-1928).

Аналіз досліджень і публікацій... Історіографічний огляд показав, що підручники М.Грінченко привертати увагу дослідників ще за її життя. Так, читанку „Наша рідна мова” рецензував видатний